

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ ЗА ЗЕЛЕНИМ ТАРИФОМ

PARTICULARITIES OF CONCLUDING A FEED-IN-TARIFF ELECTRICITY PURCHASE AND SALE AGREEMENT

Черненко Г.І., аспірант кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: 0009-0008-5604-9707

У представленій статті визначаються особливості укладання договору купівлі-продажу електричної енергії за зеленим тарифом. У статті проаналізовано процедуру купівлі електричної енергії за «зеленим» тарифом (FIT) та модельним («Типовим») договором купівлі-продажу електроенергії у зв'язку із запровадженням нового ринку електроенергії та порядком ведення бізнесу виробниками відновлюваної енергії.

Особливостями укладання типового Договору купівлі-продажу електроенергії між виробниками ВДЕ та Гарантованим покупцем є визначений. Він також проаналізував відмінності між типовою угодою про купівлю електроенергії та східною угодою, а також досліджено механізм захисту інвесторів, які інвестуватимуть у проекти відновлюваної енергетики. У статті проведено порівняльний аналіз різних редакцій Договору купівлі-продажу електроенергії, зокрема: фактичної типової форми договору та східного договору згідно з яким виробники відновлюваної енергії більше не працюють, але положення, що містяться в ньому, дозволяють проаналізувати процес і причини прийняття нової форми.

Ефективність запровадження нового ринку електроенергії з 1 липня 2019 року залежить від регулювання діяльності для всіх учасників ринку. Особливі умови роботи передбачено для виробників електроенергії з відновлюваних джерел. Зокрема, з впровадження нового ринку, виробники відновлюваної електроенергії почали продавати електроенергію Гарантованому покупцю, наступнику ДП «Енергоринок». Однак, щоб запровадити новий порядок роботи виробників ВДЕ, Регулятору необхідно було затверджувати окремі нормативно-правові акти. З цією метою у вересні 2018 року Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах Підприємства енергетики та комунальних послуг опублікували проект постанови «Про затвердження нормативно-правових актів, що регулюють діяльність гарантованого покупця та закупівлю» електричної енергії за «зеленим» тарифом», який містив форму нового типового договору купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом між Гарантованим покупцем та суб'єктом, що виробляє електроенергію з використанням альтернативних джерел енергії, а також порядок купівлі-продажу електроенергії на feed-in-tariff (FIT)

Як і очікувалося, затвердження цих нормативних документів є важливим елементом не лише для функціонування нової електричної мережі.

Ключові слова: цивільне право, цивільне законодавство, цивільні правовідносини, зобов'язання, договірні зобов'язання, цивільно-правовий договір, договір купівлі-продажу, електрична енергія, зелений тариф, приватне домогосподарство.

The present article determines the particularities of concluding a feed-in tariff electricity purchase and sale agreement. It analyses the procedure of purchasing feed-in-tariff (FIT) electricity and under model ("standard") electricity purchase and sale agreement because of the introduction of a new electricity market and doing business by renewable energy producers.

There is a well-established procedure of concluding a standard electricity purchase and sale agreement between a renewable energy producer (REP) and Guaranteed buyer. It is also analyzed the differences between a standard electricity purchase agreement and an Eastern agreement, and the mechanism of protecting investors who will be involved in renewable energy projects are studied. The article provides a comparative analysis of different editions of the electricity purchase agreement, in particular: the actual standard form of the agreement and the eastern agreement under which renewable energy producers no longer work, but its provisions allow exploring the process and reasons for adopting the new form.

The effectiveness of the introduction of the new electricity market from July 1, 2019 depends on the regulation of activities for all market participants. Specific working conditions are provided for renewable energy producers. In particular, with the introduction of the new market renewable energy producers began to sell electricity to the Guaranteed Buyer, the successor of SC "Energorynok". However, in order to introduce a new operating procedure for REPs, the Regulator had to approve separate legal acts. For this reason, in September 2018, the National Commission for State Regulation of Energy and Public Utilities published a draft resolution "On the Approval of Legal Acts Governing the Activities of the Guaranteed Buyer and Electricity Purchase under Feed-in-Tariff", which contained the form of a new standard agreement for the purchase and sale of fee-in-tariff electricity between the Guaranteed Buyer and the Renewable Energy Producer, as well as the procedure for the purchase and sale of feed-in-tariff electricity.

As expected, the approval of these regulatory documents is an essential element not only for the functioning of the new electricity network.

Key words: civil law, civil legislation, civil legal relations, obligations, contractual obligations, civil contract, purchase and sale agreement, electricity, feed-in-tariff, private household.

Вступ. Проблема переходу до використання відновлюваних джерел енергії набуває все більшої актуальності з кожним роком. По-перше, при сучасних темпах видобутку нафти та газу цих природних ресурсів нашого планетного резерву ще залишилося лише на 50 років. Це ставить людство перед необхідністю знаходити енергетичні альтернативи. У цьому контексті країни Європейського Союзу активно просувають процес виробництва електроенергії з відновлювальних джерел (далі - ВДЕ). Планувалося, що до 2020 року частка ВДЕ в загальній структурі виробництва електроенергії має складати до 20%, а до 2030 року цей показник має зрости до 50%. По-друге, важливо відзначити, що використання енергії з ВДЕ стає все більш доступним з економічної точки

зору. За даними Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії (далі - IRENA), собівартість 1 кВт/год енергії, отриманої з вітрових наземних електростанцій, тепер пріврівнюється до собівартості енергії, що виробляється вугільними електростанціями [1]. Динаміка будівництва нових потужностей ВДЕ в Україні з року в рік зростала, до повномасштабного вторгнення, що сталося 24 лютого 2022 року, що майже паралізувало подальші плани.

Проте основним інструментом для стимулювання підприємств у впровадженні проектів ВДЕ залишається саме «зелений» тариф. Цей механізм підтримки виробництва електроенергії має дію до 1 січня 2030 року і застосовується до суб'єктів господарювання, які генерують електро-

енергію з відновлюваних джерел на електростанціях, що були введені в експлуатацію під час дії цього механізму.

Сфера наукових досліджень. Проблемами відновлюваної енергетики та її розвитку в Україні досліджували Т. Бортнок, І. Гайдаєнко, Г. Гелетуха, Т. Желєзна, А. Пращівник, В. Масло, Є. Борщук, А. Долінський, В. Чудовська, Б. Савенко, І. Клопов, Г. Півняк, Ф. Шкрабець та інші.

Теоретичні аспекти функціонування домогосподарств досліджували такі вчені, як О. Барановський, І. Бондар, З. Ватаманюк, В. Вітлінський, О. Гладун, С. Злупко, І. Жилиєв, А. Кисельов, Т. Ковальчук, В. Круглов, Е. Лібанова, О. Макарова, В. Мандибуря, Панчишин, О. Попов, С. Реверчук, О. Титаренко.

Фундаментальні дослідження проблемних питань правової регламентації договору про купівлю-продаж електричної енергії за зеленим тарифом приватним домогосподарством в Україні на часі відсутні.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі статтею 65 Закону України «Про ринок електричної енергії», яка регламентує цю сферу, Кабінет Міністрів України вживає заходів з метою захисту загальних інтересів суспільства та виконання державних гарантій у сфері придбання всієї виробленої електричної енергії з об'єктів електроенергетики, що використовують відновлювані джерела енергії (зокрема, гідроенергії - від мікро-, міні- та малих гідроелектростанцій). Ця електроенергія придбається за установленим «зеленим» тарифом або через аукціонні процедури та передається на обраний споживач. Функції гарантованого покупця електроенергії виконує державне підприємство. [2]

Починаючи з 1 липня 2019 року, із запровадженням нової моделі ринку електроенергії, як передбачено Законом, у 2017 році, та із впровадженням конкурентного ринку електроенергії, кількість учасників ринку збільшилася, надаючи споживачам можливість обирати постачальника електроенергії на основі критеріїв ціни та якості послуг.

У вересні 2018 року Національна комісія, що відповідає за державне регулювання у галузях енергетики та комунальних послуг, оголосила про публікацію проекту постанови «Про затвердження нормативно-правових актів, що регулюють діяльність гарантованого покупця та купівлі електричної енергії за «зеленим» тарифом». У цьому документі міститься представлений проект типового контракту на купівлю-продаж електроенергії, отриманої з відновлюваних джерел енергії, для гарантованого покупця, а також встановлено порядок проведення процедури придбання електричної енергії за «зеленим» тарифом. [3]

Для виробників електричної енергії з відновлюваних джерел (відомих як «виробники ВДЕ»), передбачено спеціальні умови для їхньої діяльності на новому ринку. Особливо важливою є обов'язкова продаж електричної енергії гарантованому покупцю, яким є правонаступник Державного підприємства «Енергоринок». Проте для впровадження цього нового порядку роботи для виробників ВДЕ, Регулятору необхідно затвердити спеціальні регуляторні акти. У цьому контексті, у вересні 2018 року Національна комісія, яка відповідає за державне регулювання в енергетичній та комунальній сферах (надалі – «НКРЕКП»), оприлюднила проекти таких актів як:

Порядок проведення купівлі електричної енергії за «зеленим» тарифом (відомий як «Порядок»).

Стандартний договір купівлі-продажу електричної енергії між гарантованим покупцем та суб'єктом господарювання, який виробляє електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії (відомий як «РРА» від «Power Purchase Agreement»).

Ці документи мають важливе значення не лише для впровадження нового ринку електричної енергії, а також для подальшого зростання виробництва електричної енергії з відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) та приваблення інвестицій. Перш за все, інвестори звертатимуть увагу

на РРА та Порядок під час вивчення можливості фінансування ВДЕ проектів. Таким чином, затвердження цих документів має сприяти залученню інвестицій в проекти ВДЕ в Україні.

Угода про купівлю-продаж електричної енергії між гарантованим покупцем і виробником електроенергії з відновлюваних джерел (ВДЕ) або договір Power Purchase Agreement (РРА) - це угода, яка визначена в стандартній формі, затвердженій Національною комісією, що здійснює державне регулювання в енергетичних та комунальних сферах (НКРЕКП). З 1 липня 2019 року вона застосовується для продажу виробленої електричної енергії з ВДЕ (за винятком електроенергії, спожитої для власних потреб), відповідно до «зеленого» тарифу, гарантованому покупцю.

Новий РРА - це «юридичний договір, який встановлено у стандартній формі Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі - НКРЕКП), і призначений для продажу електричної енергії, виробленої з 1 липня 2019 року з використанням відновлюваних джерел енергії (за винятком електроенергії для власних потреб), за «зеленим» тарифом гарантованому покупцю.

Примірні та типові договори в сфері енергетики можуть здаватися на перший погляд менш важливими у порівнянні з іншими нормативно-правовими актами в Україні. Однак, вони мають важливе значення при укладанні конкретних договорів, особливо у цій сфері, яка характеризується монополізацією. Саме ця монополізація призводить до жорсткого регулювання умов угод, і типові форми договорів стають важливим інструментом для учасників ринку енергетики. [4]

Важливим аспектом у структурі типового РРА і його основною характеристикою є предмет договору, що означає, що виробник, укладаючи цей договір за «зеленим» тарифом, зобов'язується продавати, а Гарантований покупець – купувати всю вироблену електричну енергію, вироблену виробником за «зеленим» тарифом.

У порівнянні зі звільненим від чинності примірним договором РРА, предмет договору був у новому типовому РРА більш конкретизований і розширений, а також містив пряме посилання на нормативний акт НКРЕКП, а саме Порядок.

Загальні умови нового типового РРА, передбачені в статті 2 РРА, були спрощені. Це стало можливим завдяки тому, що ряд нормативно-правових актів НКРЕКП втратив чинність або був скасований, і їх зміст було систематизовано в нових положеннях Порядку. Це спрощення є однією з переваг нової форми РРА, оскільки сприяє більшій ясності та зрозумілості умов договору.

Новий типовий РРА також визначає суб'єктивні права та обов'язки сторін, встановлює правовий контекст, в межах якого вони функціонують і який не може бути переданий третім особам без письмової згоди іншої сторони РРА. Важливо відзначити, що виробник має певні права стосовно Гарантованого покупця, включаючи право на повну та своєчасну оплату продукції, однак у Гарантованого покупця є деякий більший набір прав.

Новий типовий РРА вклучає ввечерній перелік обставин непереборної сили, які можуть призвести до неможливості виконання зобов'язань однією зі сторін. Крім того, цей договір має положення, яке встановлює, що на тривалість таких обставин і на спроби усунення їх наслідків сторони звільняються від виконання своїх зобов'язань.

У новому РРА додано новий пункт, який стверджує, що у випадку, якщо такі обставини тривають понад три місяці, сторони мають право вирішити питання щодо подальшого виконання договору.

У випадку виникнення суперечок, претензій або розбіжностей між сторонами, які можуть виникнути в зв'язку з умовами або виконанням РРА, перш за все слід нама-

гатися вирішувати їх шляхом переговорів. Однак нові положення типового РРА розширили можливості щодо вирішення таких суперечок. Зокрема, вони дозволяють сторонам вибирати судовий орган для вирішення спорів і передбачають можливість одночасного звернення до арбітражу і господарського суду. Крім того, існує можливість звернутися до Центру з вирішення спорів та переговорів Секретаріату Енергетичного співтовариства для допомоги у мирному вирішенні таких суперечок, до арбітражу (за розглядом Міжнародного арбітражного суду Міжнародної торгової палати (ICC) за Арбітражним регламентом Міжнародної торгової палати) або до господарського суду України.

Дія типового РРА може бути достроково припинена за згодою сторін або за рішенням суду. Якщо об'єкт електроенергетики або черга будівництва електростанції (пускового комплексу), щодо яких укладено договір купівлі-продажу електроенергії за «зеленим» тарифом, не було введено в експлуатацію протягом трьох років з моменту реєстрації відповідної декларації про початок виконання будівельних робіт або отримання дозволу на будівництво, то договір втрачає чинність.

Положення Типового РРА і його можливих додатків можуть бути змінені тільки в разі зміни законодавства. РРА визначає, що ці зміни не можуть звужувати обсяг прав Виробника за «зеленим» тарифом. Також в договорі встановлені правила і строки для внесення таких змін. В такому випадку Гарантований покупець повинен опублікувати їх на своєму веб-сайті та надіслати Виробнику нову версію РРА.

Виробник повинен надати підписаний договір Гарантованому покупцеві протягом 15 днів з моменту його отримання і одну копію підписаної додаткової угоди, що стосується приведення договору у відповідність до нової редакції. У випадку, якщо Виробник не виконає ці обов'язки, це розглядається як ініціювання розірвання РРА.

Однією з найважливіших нововведень у Типовому РРА є включення положення, яке робить цей договір «bankable» (придатним для фінансування). Це означає, що всі права і обов'язки, що виникають з РРА для однієї зі сторін, не можуть бути передані третій стороні без письмової згоди іншої сторони за договором. «Bankable РРА» є важливою умовою для привертання фінансування для проектів відновлюваної енергетики, оскільки наявність такого договору може вплинути на рішення про виділення коштів і обсяги фінансування. Для приваблення інвестицій у проекти ВДЕ важливо мати стандартний договір («bankable РРА»), який відповідає вимогам фінансових установ.

З початку вересня 2017 року до діючої стандартної форми РРА були внесені зміни, що передбачали можливість укладання попередніх договорів - рге-РРА для виробників, які мають намір виробляти електроенергію з ВДЕ. Для укладення рге-РРА було достатньо звернутися до Державного підприємства «Енергоринок», і вже багато майбутніх виробників енергії з ВДЕ скористалися цією можливістю. Порядком також передбачено можливість укладання рге-РРА за умови надання необхідних документів відповідно до проекту ВДЕ.

Зокрема, 13 серпня 2019 року Регулятор опублікував на своєму веб-сайті проект внесення змін до Постанови № 641 від 26 квітня 2019 року під назвою «Про затвердження законодавчих актів, що регулюють діяльність Гарантованого покупця та купівлі електроенергії за «зеленим» тарифом» («Проект змін до процедур ЗТ»). Цей проект включає в себе поправки до наступних законодавчих актів: Порядок купівлі електроенергії за «зеленим» тарифом («Порядок») та Стандартний договір про купівлю-продаж електроенергії за «зеленим» тарифом між Гарантованим покупцем і суб'єктом господарювання, який виробляє електроенергію з альтернативних джерел енергії («Стандарт ЗТ РРА»).

Інформація про проект змін до процедур ЗТ доступна на веб-сайті: <http://www.nerc.gov.ua/?news=9313>.

У той же час Регулятор розмістив на своєму веб-сайті проект Постанови, що затверджує Типовий договір купівлі-продажу електроенергії між Гарантованим покупцем та суб'єктом господарювання, який отримав право на підтримку в результаті аукціонів («Проект стандартного аукціону РРА»). Проект Постанови, що затверджує проект стандартних аукціонів РРА, доступний на веб-сайті: <http://www.nerc.gov.ua/?news=9314>.

Ключові пропозиції, які нас цікавлять, для внесення змін до Стандартного РРА за «зеленим» тарифом в основному стосуються гармонізації з Законом про альтернативну енергетику:

Стандартний РРА ЗТ охоплюватиме виробників електроенергії з відновлюваних джерел, які мають право продавати електроенергію гарантованому покупцеві. Продавці електроенергії в рамках Стандартного РРА ЗТ сплачуватимуть внески до спеціального фонду для вирішення арбітражних витрат гарантованого покупця, якщо це застосовується. Зроблено незначні поправки до пункту про форс-мажорні обставини для акцентування того, що такі обставини унеможливають виконання РРА та не просто впливають на його виконання. Також встановлено, що форум для вирішення спорів (арбітраж або український комерційний суд) визначається за вибором виробника ВДЕ, якщо цей виробник є іноземною компанією з інвестиціями. Термін для підписання змін до РРА виробниками ВДЕ у разі внесення поправок до Стандартного РРА ЗТ скорочено з 1 місяця до 10 календарних днів (якщо поправку не було підписано, вважається, що Виробник ВДЕ ініціював припинення РРА).

Також 5 липня 2019 року Регулятор розмістив проект постанови, який стосується процедур встановлення, перегляду та припинення застосування «зеленого» тарифу на електроенергію для різних суб'єктів господарювання та споживачів, включаючи енергокооперативи та домогосподарства, які мають установки для виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії («Проект процедури ЗТ»). Протягом періоду подання пропозицій від учасників ринку було внесено лише одну пропозицію, яка була відхилена Регулятором. Отже, імовірно, Проект процедури ЗТ буде прийнятий вже в тій формі, в якій він був опублікований. Інформація про розміщений проект Процедури ЗТ та пропозиції учасників ринку, знову ж таки доступні на веб-сайті: <http://www.nerc.gov.ua/?news=9312>.

Ключові зміни, які нам цікаві в рамках дослідження, що запропоновані Проектом процедури ЗТ, в основному відповідають Закону про альтернативну енергетику та стосуються не лише виробників електроенергії з відновлюваних джерел, але також і споживачів, які мають право на «зелений» тариф. З «зеленим» тарифом зможуть отримати дозвіл лише виробники електроенергії з відновлюваних джерел, які відповідають вимогам закону про альтернативну енергетику.

Висновки. До введення нової моделі ринку електроенергії, єдиним оптовим покупцем електроенергії за «зеленим» тарифом було Державне підприємство «Енергоринок». Закон передбачив створення Гарантованого покупця електричної енергії (далі - Гарантований покупець) як правонаступника Енергоринку в галузі відновлюваної електроенергетики. Після розрахунку та виплати заборгованостей перед учасниками оптового ринку, Енергоринок буде ліквідовано.

Таким чином, з 1 липня 2019 року виробники електроенергії з відновлюваних джерел продають свою продукцію Гарантованому покупцю, який є правонаступником Енергоринку. Гарантований покупець має зобов'язання придбати всю електроенергію з відновлюваних джерел, яка не була реалізована за двосторонніми договорами, і сприяти збільшенню частки виробництва такої електроенергії до 1 січня 2030 року.

Отже, нова модель ринку електроенергії створює основи для розвитку договірних відносин для виробників електроенергії з відновлюваних джерел. Держава на законодавчому рівні гарантує виконання зобов'язань щодо закупівлі електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел, протягом усього терміну дії Закону України «Про альтернативні джерела енергії» та оплати цієї електроенергії в повному обсязі. [5]

Купівля-продаж електроенергії між виробником, якому встановлено «зелений» тариф та гарантованим покупцем здійснюється на підставі типового договору купівлі-продажу.

Враховуючи важливість впливу держави на формування договірних відносин у галузі відновлюваної енергетики, слід відзначити, що при розробці типових і примірних договорів необхідно передбачити можливість участі науковців та інших зацікавлених сторін у формуванні їх змісту. Автор пояснює це тим, що залучення цих осіб до обговорення деталей договорів через тематичні круглі столи та інші подібні заходи може призвести до отримання корисних рекомендацій з покращення конкретних типових або примірних договорів.

Головною юридичною особливістю типових договорів, які є нормативно-правовими актами, є їх обов'язковість. Нова форма типового РРА обов'язкова для виробників ВДЕ, які вже отримали «зелений» тариф або мають намір його отримати (включаючи рге-РРА). Основною відмінністю між типовим РРА та примірним договором є те, що згідно з Господарським кодексом України, сторони, які укладають договір на основі примірної форми, рекомендованої державними органами, можуть змінювати окремі його положення і додавати нові за взаємною згодою. Тобто раніше чинний примірний договір можна було змінювати, як правило, відповідно до вимог законодавства або за взаємною згодою сторін.

Як було вже вказано, типовий РРА є двостороннім договором, учасниками якого є Гарантований покупець, що діє на підставі ліцензії на господарську діяльність у сфері гарантованого покупця, і Виробник, який виробляє електроенергію з використанням ВДЕ і продаж її Гарантованому покупцю за «зеленим» тарифом відповідно до укладеного між ними договору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Турлікян Т. Собівартість енергії вітру зрівнялася з собівартістю електроенергії від вугільних станцій. *ECO TOWN*. URL: <https://ecotown.com.ua/news/Sobivartist-enerhiyi-vitru-zrivnyalasya-z-sobivartistyu-elektroenerhiyi-vid-vuhilnykh-stantsiy/>
2. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 27-28. Ст. 312. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>
3. Про затвердження нормативно-правових актів, що регулюють діяльність гарантованого покупця та купівлі електричної енергії за «зеленим» тарифом та за аукціонною ціною: Постанова від 26.04.2019 № 641. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0641874-19#Text>
4. Кицик Я.Р. Використання примірних та типових договорів у галузі електроенергетики України. *Приватне право і підприємництво*. 2016. № 16. С. 120-123
5. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20.02.2003р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 24. Ст.155. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/555-15#Text>